

## 1. Metsä – suomalaisen onnen ja sisun tyyssija

Monet meistä ovat joskus olleet pihkassa tai puulla päähän lyötyjä, jopa latvasta lahoja. Suutuspäissämme saatamme käskeä muita suksimaan kuuseen tai haukkua väärää puuta. Lukuisat suomalaiset sanonnat liittyvät vahvasti metsiin, jotka ovatkin iankaiken olleet lähellä sydäntämme – eikä ihme, sillä onhan Suomi tuhansien järvien maan ohella myös yksi maailman metsäisimmistä maista. Tarkemmin sanottuna valtiomme maa-alasta yli 80% on metsää, kuten kerrotaan myös suomalaisen metsäsuhteen perinteiden historiaa, harjoittamista ja tulevaisuutta käsittelevässä artikkelissa ”Suomalainen metsäsuhde” (Aineeton kulttuuriperintö -wiki, muokattu viimeksi 31.3.2021). Metsän merkitys suomalaisille ei ole pysynyt muuttumattomana vuosisatojen ja -tuhansien pyörteissä. Aiemmin metsät ovat olleet koko elämän perusta, myöhemmin niistä on tullut virkistyspaikkoja, mutta myös puita kaupunkiasutuksen tiellä.

Entisajan Suomen kansalle metsä oli pyhä paikka, johon koko elämä ja maailmankuva olivat tiukasti sidoksissa. Metsä tarjosi ravintoa, suojaa ja asuinpaikan, mutta osasi olla myös arvaamaton ja jopa vaarallinen, jos kunnioitusta ei herunut riittävästi. Metsältä ei saanut ottaa mitään, ennemminkin siltä pyydettiin. Jumalia, henkiä ja haltijoita oli alituisen palvottava ja mielisteltävä, jotta ne eivät aiheuttaisi hallaa ihmisille, vaan antaisivat elämän jatkua sopuisissa tunnelmissa. Uskomusten mukaan kommunikointi tapahtui pääasiassa uhrilahjojen – ruuan, juoman, maallisen omaisuuden, jopa eläimen tai ihmisen veren – avulla. Näin säilyi rauhan ja kaaoksen tasapaino elävien ja kuolleiden välillä. Uhripaikkoja on

tunnistettu Suomesta lukemattomia erilaisia, yleensä kiviä, kallioita tai pyhäksi katsottuja kuusia, koivuja ja pihlajia.

“Suuret kuuset kumartaa, kun hallitsija käy / Metsän kuninkaalle voittajaa ei näy”, kuuluu monille ala-asteen musiikintunneilta tuttu kappale “Tapio”. Muinaisten suomalaisten jumalista kaikkein arvostetuin ja vaikutusvaltaisin oli metsän valtiias Tapio, joka oli yhtä aikaa kaikkialla metsässä ja jonka hallinnan alaisuudessa kaikki metsän eläimet olivat. Tapio hoiti puita ja kylvi uutta metsää, jonka koristelusta huolehti puolestaan hänen vaimonsa, metsän emäntä Mielikki. Näitä metsiä myös pelättiin, sillä äkkipikaisena tunnettu Tapio saattoi vihan liekkien loimussa kirotta sopimattomasti käyttäytyneen tai liikoja vaatineen ihmisen metsänpeittoon, jolloin tuttu metsä muuttui tälle vieraaksi ja tämä eksyi tummanpuhuvien puiden syleilyyn.

Vainajat ja metsikköjen henkiolennot olivat suomalaisille tärkeämpiä kuin yläilmoissa pilvien päällä majaileva Jumala. Sitten koitti keskiaika – ja kaikki muuttui. Jeesuksen Kristuksen oppeihin ja elämään perustuvan monoteistisen kristinuskon lonkerot luikertelivat Suomeen saakka noin 1100-luvulla ristiretkien, joita legendan mukaan tehtiin kolmin kappalein, kydyssä. Keskiaika toi mukanaan uuden uskonnon lisäksi myös kaupungistumisen hyökyaallon. Ensimmäisenä kaupunkina pidetään 1200-luvulla perustettua Turku, jonka pystyttämistä lähtien kaupunkikeskusten määrä kasvoi hitaasti, mutta varmasti, kunnes 1800-luvulla kaupungistumisen pyörät laitettiin tosissaan pyörimään. 1900-luvun puolivälin jälkeen runsas enemmistö suomalaisista asui jo kaupungeissa – maaseudut ja metsät olivat taaksejäänyttä elämää. Ristiretkien ja kaupungistumisen jälkeen ihmisen metsäsuhde ei ole ollut

enää entisellään ja tuskin koskaan edes palaa sellaiseksi kuin se oli ennen kristinuskon vallankaappausta.

Nykyään muinaisuskon jumalat ja haltijat elävät vain myyttisissä kertomuksissa sekä vanhoissa kansantarinoissa ja -runoissa, kuten Suomen kansalliseepos Kalevalassa, joka alkaa luomismyytistä ja päättyy kristinuskon tuloon. Myyttiset henkiolennot ovat toimineet inspiraationa myös monille 2000-luvun kaunokirjallisille teoksille, kuten romaanille ”Maan kätkemät” jatko-osineen. Me nyky-Suomen asukkaat emme enää näe metsää samalla tavalla elävänä, vaikka joillekin metsä on edelleen paikka, jossa voi olla yhteydessä johonkin itseään suurempaan ja voimakkaampaan. Eräällä ystävälläni on lähimetsässään yksi tietty mänty, jonka luokse hänellä on tapana mennä juttelemaan ja vuodattamaan murheitaan, kuten tekee myös 10-vuotias Elina elokuvassa ”Näkymätön Elina”. Metsät voivat olla ihmisille myös turvapaikkoja. Paikkoja, joissa saa olla yksin ja rauhassa muulta maailmalta samaan tapaan kuin havupuun rungon kolosessa majaileva orava Aleksis Kiven runossa ”Laulu oravasta” (Seitsemän veljestä, 1870). Myös Kiven toisessa runossa ”Metsämiehen laulu” (Kanervalta, 1866) puhuja virkkoo: ”Ihana on täällä [metsässä] rauha.”

Metsien merkitys erityisesti virkistyskäytössä onkin korostunut viime vuosina. Metsistä haetaan tynnyttäviä, hektisestä arjesta palauttavia ja onnellisuutta lisääviä kokemuksia. Kesäisin suunnistetaan ja maastopyöräillään, syksyisin poimitaan viimeiset marjat ja sienet pakkaseen talven varalle. Talvisin hiihdetään ja keväisin lähdetään retkelle. Erityisesti koko maailmaa perustuksia myöten vavahduttaneen pandemian suljettua ihmisiä koteihinsa ja rajoitettua pääsyä harrastuksiin ja kuntosaleille, aiemmin autiot metsäpolut näyttivät yhtäkkiä samalta kuin Helsingin

keskustan kadut pahimman aamuruuhkan aikana. Suorituskeskeisen arjen keskellä metsäretkille ei kuitenkaan ole aina aikaa tai niitä ei aseteta kovin korkealle tehtävälisillä. Onneksi metsän mukanaan tuomat hyödyt, seesteisyys ja dopamiinivirtaukset, voidaan tuoda myös ihmisten luo. Ei ole epätavallista, että seiniä koristaa koko niiden pinta-alan peittävä metsämaisemamaalaus tai -tapetti. Kauppakeskuksen saniteettitiloihin astellessa oven takana voi odottaa kokonainen lauma metsän eläimiä – eikä pelkästään kuvina, vaan myös äänitehosteiden kera.

Artikkelissa ”Suomalainen metsäsuhde” kerrotaan, että Suomi on tunnettu metsäteollisuuden maana 1800-luvulta lähtien. Metsien varassa on siis meidän suomalaisen hyvinvointiyhteiskuntammekin vankka pohja rakentunut. Nykypäivänä luonnonvaraiset metsät voivat olla paikoitellen jopa harvinainen näky rakennettujen betoni- ja asfalttiviidakkojen keskellä. Virkistyskäytön tuoman mielihyvän ja rauhan lisäksi esiintyy siis myös kyynisempiä tapoja suhtautua metsiin. Äskettäin allekirjoittamassani Greenpeace Suomen metsävetoomuksessa ”Elävät metsät vai luontokato?” kerrotaan, että Suomen metsät häviävät ja muuttuvat yksipuolisemmiksi huolestuttavaa vauhtia ja että kaksi kolmasosaa metsiemme luontotyypeistä on jo uhanalaisiksi luokiteltuja. Lisääntyvät puiden hakkuut heikentävät luonnon monimuotoisuutta, vaikka puuston määrä itsessään ei muutu, sillä suomalaisia metsiä kasvatetaan koko ajan lisää. Metsissä ei kuitenkaan ole kyse vain puista, sillä niissä vilisee myös sadoittain tai tuhansittain erilaisia kasvi- ja eläinlajeja, joiden elämää me tuhoamme samaa tahtia kuin katkaistujen puiden rungot mätkähtävät maankamaralle. Tapio ei varmasti katsoisi meitä hyvällä turmellessamme surutta hänen valtakuntaansa ja pääomaansa.

Suomalainen ja metsä ovat aina kuuluneet ja varmasti kuuluvat jatkossakin enemmän tai vähemmän yhteen. Metsä on osa meidän identiteettiämme, ja sen huumaava olemus virtaa meidän suonissamme. Historian saatossa metsiä on kunnioitettu ja palvottu suuresti, pidetty jumalallisina paikkoina, joita ei ihminenkään voi täysin hallita. Elämä tämänkaltaisissa olosuhteissa on varmasti vaatinut rohkeutta – ehkä osa suomalaista sisua onkin peruja näiltä ajoilta. Nykypäivän ihminen nauttii vapaa-ajallaan metsän tuomista iloista ja maukkaista antimista, mutta toisaalta käyttää metsiä hyväkseen oman tulevaisuutensa kustannuksella. Metsät ja niiden eläimistö ovat ihmeellisiä ja ainutlaatuisia kokonaisuuksia, joita ei voi myöhemmin enää saada takaisin samanlaisina kuin ne joskus olivat – toivottavasti 2000-luvun ihmisetkin vielä heräävät tähän totuuteen.